

p a p e r s

LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES

Monogràfic
Petjada
Ecològica

Trepitjant el planeta

Amaya Beroiz Elizalde

La conflictividad como consecuencia de la abundancia de recursos naturales

Rocío García-Narajo

No et compliquis: consumeix menys, viu millor

Montse Peiron

Els trangènics, les llavors, l'alimentació

Begoña Basterretxea

El canvi climàtic

Jordi Miralles

El decreixement.

Entrevista a Serge Latouche

Begoña Basterretxea | Iris Boadella

- 2 Des de la junta...
Begoña Basterretxea
- 3 Trepitjant el planeta
Amaya Beroiz Elizalde
- 3 El canvi climàtic, la punta de l'iceberg d'una crisi sociològica global
Jordi Miralles
- 6 Retalls de premsa
- 7 La conflictividad como consecuencia de la abundancia de recursos naturales
Rocío García-Narajo
- 10 No et compliquis: consumeix menys, viu millor
Montse Peiron
- 13 Els trangènics, les llavors, l'alimentació
Begoña Basterretxea
- 16 El canvi climàtic
Jordi Miralles
- 16 El decreixement. Entrevista a Serge Latouche
Begoña Basterretxea | Iris Boadella
- 20 Fotogrames verds: cinema i medi ambient
Muriel Giménez
- 22 Biblioteca
Bibliografia destacada
- 23 Activitats de la Lliga i informacions diverses
- 24 Contraportada
Montse Delgado

Revista Papers

Edita Lliga dels Drets dels Pobles
Tiratge 1.200 exemplars
Data d'edició Juny del 2009
Dipòsit Legal B-23019-2007
Consell de redacció Begoña Basterretxea, xxx
Revista quadrimestral

Disseny i impressió Impremta Ditifet
Revisió lingüística Consorci per a la Normalització Lingüística

LLIGA DELS DRETS DELS POBLES

Adreça Sant Isidre, 140 (Ca l'Estruch)
08208 SABADELL

Adreça Postal Apartat de Correus 2045
08208 SABADELL

Telèfon 93 723 71 02

Fax 93 168 58 71

Web www.dretsdelpobles.org

Adreça electrònica info@dretsdelpobles.org

Horari d'atenció al públic De dilluns a divendres de 17 a 21 h.

Disposem d'una biblioteca especialitzada en drets humans, desenvolupament, cultura de pau, política, pobles indígenes, món àrab i musulmà... on trobareu informació alternativa a la dominant. Podeu consultar el fons bibliogràfic al nostre web. L'horari de consulta de la biblioteca és de dilluns a divendres de 17 a 21 h.

La Lliga dels Drets del Poble no comparteix necessàriament l'opinió dels autors dels articles publicats en la revista. Respectem la llengua original en el que s'han escrit.

La Lliga dels Drets del Poble agrairà la reproducció i divulgació dels continguts d'aquesta revista sempre i quan se citi la font.

Amb el suport de: Ajuntament de Sabadell

Fotografia de portada: Desafiament l'aridesa d'Antoni Marín

El planeta Terra necessita els humans per sobreviure?

Begoña Basterretxea, membre de la junta

Hom creu que les taxes actuals d'extinció d'espècies pot suposar una gran desaparició en el termini d'uns 100 anys, hipòtesi que alguns autors no accepten tot sostenint que haurien de passar milers d'anys abans que no s'arribés al 20% observat en les desaparicions massives del passat.

Hem de fer l'esforç imperiós d'apropar-nos al que els humans actuals estem provocant al planeta que ens acull. No podem desconèixer que la nostra existència depèn de la Terra.

Des del sistema econòmic capitalista que ens domina, pràcticament de forma global, s'ha anat creant una situació que arriba a uns extrems perillosos pel que fa a la convivència de tots els éssers vius que poble aquest planeta que àvidament explotem amb tècniques insostenibles, massa invasives, irrespectuoses amb el que ja existeix i sense reconèixer les limitacions evidents de l'espai que ocupa.

S'ha fet creure que tenir més coses, moltes coses, ens faria més feliços, més importants, ens faria superar antigues èpoques austeres, de mancances materials i en el fons no és ben be així perquè si una petita proporció dels habitants del nostre món posseeixen el 80% de les riqueses totals, hi ha una gran massa de persones que no tenen ni l'imprescindible i elemental per sobreviure i s'ha de reconèixer que això és un gran fracàs dels humans. Donem suport a un sistema de vida completament desigual, injust, i aquesta situació ens fa corresponsables a tots. No hi ha atenuant d'innocència, perquè tenim certament la informació necessària per saber on som i què fem.

Podem deixar la responsabilitat de gestionar la nostra casa comuna anomenada Terra al model de democràcia representativa que ens governa? Les grans directrius que regeixen el nostre medi han de ser debatudes per la societat civil i decidides per ella mateixa.

Observem, analitzem, prenem les mesures necessàries i coherents per valorar si volem continuar en un món amb desenvolupament i creixement impossible o, "tocant de peus a terra", enriquir les nostres vides prescindint de coses inútils sorgides solament com a lluitament material.

Estem perdent el gust: en la nostra alimentació, en les relacions, en gaudir i compartir la natura. Encara podem posar-hi fre i cultivar l'estimació i valoració pel que a més de donar-nos vida ens apropa a la terra que trepitgem i de la qual formem part. Es requereix molt de respecte, sobrietat i responsabilitat a la vegada que prendre decisions i compromisos individuals per tal que es tradueixin també en col·lectius.

D'exemples en tenim; de lliçons per aprendre'n, moltes. S'ha acabat l'hora del pati.

Trepitjant el planeta

Amaya Beroiz Elizalde

Àrea de Projectes- Canvi Climàtic Acció natura

Sovint sentim que el 20% de la població consumeix el 80% dels recursos del planeta. Hi ha qui diu que es tracta simplement d'un mal repartiment, que és culpa de les grans empreses. No fa gaire em vaig trobar amb un professor d'universitat que defensava àmpliament aquesta teoria. Segons ell, hi ha prou recursos al planeta perquè tots puguem viure tal com nosaltres vivim ara.

Segons aquesta teoria, nosaltres no seríem responsables de la pobresa dels uns i l'abundància dels altres; i poc o gens tindria a veure el nostre model de vida, basat en el consum i la desigualtat, amb el gradual deteriorament de la biosfera. Malauradament, rigorosos estudis científics i programes d'observació de la Terra testimonien que el nostre model de desenvolupament mundial és insostenible; i nosaltres en som els responsables. Qui si no?

La petjada ecològica és una de les investigacions més útils per entendre què és el desenvolupament sostenible i, a més, posseeix un gran potencial didàctic. Representa la superfície del planeta necessària per produir els recursos naturals que un consumeix i absorbir els residus

que genera. D'aquesta manera podem veure l'impacte que el nostre model de vida té sobre la Terra i el que suposa continuar amb aquest model de vida. El concepte va ser encunyat per William Rees i Mathis Wackernagel a mitjan de la dècada del 1990. Des d'aleshores, aquest indicador s'utilitza per determinar l'impacte ambiental d'una persona o comunitat sobre el seu entorn.

La petjada ecològica és, a més, una important eina de divulgació. És molt útil per conscienciar els ciutadans sobre l'ús insostenible que s'està fent dels recursos naturals. Explica d'una manera didàctica i visual la problemàtica existent. A través de la seva metodologia es delimita la quantitat de territori consumida per cada persona a partir dels seus hàbits de consum.

La metodologia de càlcul de la petjada ecològica consisteix a dividir les hectàrees productives de territori necessàries per produir tot el que es consumeix en un lloc entre el nombre d'habitants. Així s'obté la petjada ecològica per persona, que indica quantes hectàrees de territori són necessàries per produir els recursos que un individu consumeix i absorbir els residus que genera.

Tant Espanya com la resta de països rics consumeix recursos naturals procedents de nacions pobres. Fem ús tant dels nostres recursos com dels recursos dels altres per mantenir el nostre nivell de vida, degradant el planeta i generant desigualtats socials. Des del punt de vista de la sostenibilitat local, perquè una ciutat, regió o país sigui sostenible la petjada ecològica no ha de sobrepassar la seva capacitat biològica. La diferència entre les hectàrees productives d'un territori i la seva empremta és equivalent a la seva reserva o dèficit ecològic.

Segons un estudi del Ministeri de Medi Ambient de l'any 2005, Espanya té una capacitat biològica, és a dir, un territori productiu per habitant, de 2,4 ha mentre que la petjada ecològica de cada espanyol és de 6,4 ha. Per això, hi ha un dèficit segons el qual serien necessaris tres països com Espanya per mantenir el nivell de vida actual. Això vol dir que de les 6,4 ha emprades per cada espanyol, en pren 4 ha d'un altre lloc, cosa que afavoreix la generació de conflictes socials i ecològics.

La població del planeta continua augmentant i els recursos ecològics són els mateixos. Augmenta la població i augmenta el consum individual de les classes privilegiades de l'anomenat "primer món". Disposem d'uns recursos limitats, desigualment repartits i sobreexplotats. El planeta se'n ressent, igual que el 80% de la població.

Segons la Carta de les ciutats europees cap a la sostenibilitat, coneguda com la Carta d'Aalborg, aconseguir un desenvolupament ambiental sostenible significa preservar el capital natural, la qual cosa requereix que el nostre consum de recursos materials, hídrics i energètics renovables no superi la capacitat dels sistemes naturals per reposar, i que la

velocitat a què consumim recursos no renovables no superi el ritme de substitució dels recursos renovables duradors. La sostenibilitat ambiental significa que el ritme d'emissió de contaminants no superi la capacitat de l'aire, de l'aigua i del sòl d'absorbir i processar-los. La sostenibilitat ambiental implica, a més, el manteniment de la diversitat biològica, la salut pública i la qualitat de l'aire, l'aigua i el sòl a nivells suficients per preservar la vida i el benestar humans, així com la flora i la fauna, per sempre.

El nostre desenvolupament no ha estat gens sostenible, tal com ho testimonia l'estat de la biosfera, ha estat a costa del medi ambient. Ara comencem a sentir els efectes del canvi global i no trigarem a adonar-nos que aquest model de vida consumista és més insostenible del que vam voler imaginar. Actualment, el

consum de recursos i la producció de deixalles per part de la humanitat excedeixen la capacitat del planeta Terra per generar nous recursos i absorbir els residus generats. Com més consum, més producció; i com més producció, més ús dels recursos naturals. Mentre la nostra petjada ecològica creix, la biosfera es deteriora. Si sabem que això és així, per què ens costa tant reaccionar?

Hi ha dues maneres de resoldre el dèficit ecològic d'un espai: millorar la productivitat i reduir el consum. La petjada ecològica és sobretot una eina de divulgació eficaç sobre els problemes ambientals del planeta i la implicació dels hàbits dels ciutadans. Tots nosaltres tenim un paper determinant en el procés de canvi. Actuar per evitar una crisi global està al nostre abast. ■

El canvi climàtic, la punta de l'iceberg d'una crisi soci ecològica global

Jordi Miralles
Fundació Terra

La fi de l'era del consumisme

Hem anat massa lluny i el nostre creixement econòmic i social està desbocat. L'actual crisi climàtica no és sinó la punta de l'iceberg d'una crisi soci ecològica. No és una crisi ecològica, sinó humana. Hem creat una cultura basada en una economia expansiva que no té en compte la limitada capacitat dels sistemes ecològics i dels mateixos principis de la termodinàmica. Ens cal, per tant, un nou paradigma de relació amb el nostre entorn que s'ajusti als necessaris límits de la biosfera. Ho hem fet durant mil·lenis i, per tant, ens cal simplement redescobrir aquests equilibris entre la natura i la societat humana, un equilibri que passa necessàriament per un estil de vida més auster i frugal. No hi haurà cap política de lluita contra el canvi climàtic que no posi remei a les causes i aquesta passa necessàriament per l'autocontenció o suficiència i no n'hi ha prou amb l'eficiència. Hem de deixar d'autoenganyar-nos perquè lluitar contra la crisi climàtica passa per canviar. I, certament, canviar pot ser dolorós, però molt més ho serà haver d'afrontar el dolor que pot comportar adaptar-se a un planeta ple de gom a gom, amb els recursos limitats i un clima esbojarrat. Ni la ciència ni la tecnologia ens poden salvar, perquè el problema del canvi climàtic és una qüestió de canvi social, cultural i moral. I per això necessitem una major comprensió dels ecosistemes i una autocomprensió dels éssers humans per tal d'adoptar nous principis sobre els quals ens cal començar a treballar per a una societat inspirada en la suficiència, el respecte per la Vida i en definitiva més responsabilitat amb el futur dels que hereten la Terra. La crisi climàtica és, doncs, l'oportunitat per fer front a canvis estructurals en la nostra societat i la nostra manera de viure.

Els principals impactes del canvi climàtic

L'any 2008, com ja ho va ser el 2007, ha tornat a batre rècords en la concentració

de diòxid a l'atmosfera. Els gels polars es desfan més de pressa del que s'esperava i per tant la caixa de Pandora climàtica ja està oberta. Anem a veure alguns dels principals efectes que ens esperen.

Increment de la mortalitat: Les morts causades per l'escalfament global es doblaran en només 25 anys fins a apropar-se a les 300.000 persones: cops de calor, noves malalties, inundacions. Les temperatures extremes ja afecten milers de persones. Els efectes de l'onada de calor de juliol i agost de l'any 2003 són prou coneguts. A França, per exemple, es van produir 11.435 morts més que en el mateix període del 2002 (tenint en compte l'estructura d'edat de la població) Evitar l'augment d'al·lèrgies causada pel pol·len i amb greus afeccions per a la salut respiratòria. Les al·lèrgies no només són molestes, sinó que tenen un forta incidència en el mercat laboral. La mateixa contaminació atmosfèrica de les ciutats ja causa a l'Estat espanyol uns 16.000 morts, prop de 3 vegades més que els accidents de trànsit.

Problemes psicosocials: S'ha posat de manifest que els fenòmens meteorològics extrems tenen un impacte important sobre la salut mental de la comunitat afectada. Després de les riuades que van tenir lloc a Polònia l'any 1997 es van registrar augments dels casos de suïcidis i d'alcoholisme, així com de desordres psicològics i de comportament, sobretot en nens. Per últim, el canvi climàtic pot afectar l'economia, les infraestructures i l'oferta de recursos i, per tant, en certa forma, el moviment de la població. Les sequeres dels darrers anys han provocat que la mitjana dels embassaments no hagi superat el 40 % de la seva capacitat i això ha generat problemes d'abastament d'aigua en moltes poblacions (per altra banda, recordem que una cinquena part de la humanitat, uns 1.200 milions de persones no tenen accés a l'aigua potable). Durant l'onada de calor del 2003, molts països del sud de Europa van patir una caiguda

de la producció agrària de fins al 30 %; el perill de desabastiment d'aliments és més real del que imaginem.

Fins a quin punt aquests problemes afectaran la salut dependrà de l'estatus econòmic i sociopolític que tenia la comunitat afectada abans de l'impacte, així com del de les comunitats veïnes. Alguns experts argumenten que, en qualsevol cas, seran els factors polítics derivats i no tant el canvi climàtic els que tindran més influència sobre els problemes psicosocials.

Augment del nivell del mar: Tenint en compte que el 65 % de la població viu en zones del litoral l'augment del nivell del mar pot provocar l'abandonament de la llar originària de milions de persones. A Catalunya una elevació de 5 m provocaria l'evacuació de 2,5 milions de persones. Un estudi de l'Agència Europea de Medi Ambient argumenta que les temperatures augmenten. Al llarg del segle XX, la temperatura mitjana global del planeta s'ha incrementat 0,6°C i gairebé en 1°C a Europa. Aquest escalfament està tenint efectes molt visibles, especialment sobre la fosa progressiva de les geleres de muntanya: nou de cada deu s'estan desfent. Si se segueix amb aquest ritme cap al 2050 el 75 % de les geleres dels Alps hauran desaparegut. El mateix passa amb el gel de l'Àrtic, el qual ha vist reduïda en un 10 % la seva superfície i en un 40 % el gruix. El gel gruixut (de més de 3 m) que es forma a principis dels anys 80 era del 35 % del pol nord, ara no arriba al 10 %. En el darrer segle l'augment del nivell del mar ha estat entre 10 i 25 cm, però podria augmentar fins a 200 cm per a l'any 2100. Si tenim en compte la gran quantitat de persones que viuen al litoral això podria posar en perill la supervivència de 70 milions d'habitants que viuen a la costa. Tampoc podem oblidar que aquesta desfeta dels gels suposa una amenaça per a moltes de les espècies àrtiques i antàrtiques, com ara l'ós polar, les foques, les morses i els pingüins. ▶

► Nous valors per fer front al canvi climàtic

No creiem que calgui allisonar a ningú perquè cada un de nosaltres amb el nostre estil de vida som el millor exemple del que no fem bé. Un món en el qual el 20 % de la humanitat consumeix el 80 % dels recursos és evident que no és just ni saludable. Un món que consumeix l'equivalent a la capacitat bioprodutiva de 4 planetes només ho pot fer consumint els recursos de les futures generacions. I finalment, ara comencem a entreveure els efectes d'aquesta orgia planetària que uns 1.000 milions d'humans fem des de fa al voltant d'un segle. Ha arribat l'hora de posar seny i per a això el conjunt de la societat ha de posar fre al consumisme o al model socioeconòmic capitalista que basa el seu funcionament en el creixement continuat. Aquest creixement ja està clar que no és factible.

Alguns economistes com Nicholas Georgescu-Roegen plantegen que hem de créixer si volem fer front al futur. Altres experts assenyalen que l'economia només pot sobreviure si deixa el consumisme i es fonamenta en els serveis. Les persones no necessitem rentadores, el que necessitem és rentar la roba. El lísing de béns i serveis és l'únic sistema per continuar innovant i progressant i reduir la demanda de recursos naturals. Però, sobretot, també cal reduir l'actual creixement poblacional. Les dades que aporten els ecòlegs experts en l'indicador de la petjada ecològica (*ecological footprint*) no deixen lloc a dubte: incrementar la població vol dir reduir el nombre d'hectàrees bioprodutives del planeta i, per tant, o començar a malviure o extreure recursos del futur. La mitjana de la nostra petjada ecològica és de 4 ha/habitant/any mentre que la mitjana mundial no arriba a les 2 ha/habitant i any (és clar que la dels Estats Units és de 9 ha/habitant/any).

Ens cal fer realitat un nou estil de vida basat precisament en la simplicitat i l'austeritat; en el compartir i en la solidaritat. En altres paraules, o assumim que som part de la natura o no serem. L'actual egocentrisme ens ha portat ja a les envistes del canvi climàtic.

Els gestos ambientals que podem fer

La Fundació Terra ha posat en marxa un tapís digital al web (www.josoclasolucio.com), que pretén recollir en imatges fotogràfiques gestos ciutadans contra el canvi climàtic. L'objectiu d'aquest tapís d'imatges (hi ha espai per a 10.000 imatges) és compartir la inquietud creixent que no ens podem quedar amb els braços creuats. En el marc d'aquesta campanya la Fundació Terra proposa 8 coses senzilles o gestos que tots podem fer, la suma dels quals en un habitatge pot comportar un estalvi de fins el 50 % de l'energia. ■

retalls de premsa

Agua a vida o muerte

Para la mayoría de mujeres en África, el agua es una cuestión de vida o muerte. Desde que tienen unos cinco años, la tradición impone que sean ellas quienes provean a la familia. Pero algunas mueren en la tarea. Para otras es un freso a su escolarización. Y son muchas las que enferman. El agua, una bendición para muchos, se convierte para ellas en una especie de castigo.[...]

El agua cubre el 71% de la superficie terrestre, pero un 97% es salada. Del 3% restante, las tres cuartas partes son hielo. No es mucha, pues, el agua para el consumo. Y no toda es potable. La OMS alerta de la introducción de enfermedades derivadas del

agua relacionadas con ésta, como la malaria o la esquistosomiasis (que causa hematuria, principalmente) en zonas donde no existían. Unos 3.900 niños mueren al día por este tipo de dolencias. Y 4.000 millones de casos de diarrea al año en todo el mundo que causan 1,8 millones de muertes entre menores de cinco años.

“Sabemos que esta agua no es buena, ¿pero qué podemos hacer?”, dice Melia Amado mientras saca agua de un agujero. En la zona donde vive abundan los casos de cólera, que llega al inicio de la estación lluviosa y disminuye al final de ésta.

Thanganyika es una aldea de Chilena de 300 habitantes. Se divide en dos áreas. Una de ellas pidió ayuda a la ONG Malawi Freshwater Project (MFP) para instalar una bomba de agua. Atendieron su demanda. “Sentimos que hemos sido bendecidos por Dios”, comenta una joven de la aldea. En la zona sin acceso al agua trabajan miembros del Asistente de Vigilancia de la Salud (AVS) dependiente del Gobierno. Suministran cloro para el agua de consumo a quien lo solicita. También educan en salud preventiva, distribuyen vacunas y supervisan la calidad del agua en las aldeas. En Malawi, el 35% de la población no tiene acceso al agua potable. Y el 40% no tiene acceso a saneamientos. Según la OMS, al menos un cuarto de la población de África, 228 millones de personas, defeca al aire libre, la práctica con mayor riesgo sanitario. Las cifras, sin embargo, van en descenso. ■

Lourdes Segade y Pilirani Semu-Banda
Magazine de La Vanguardia. 8 de Març de 2009

La conflictividad como consecuencia de la abundancia de recursos naturales

Rocío García-Naranjo

Intermón Oxfam

Existe una cantidad importante de evidencia que señala la existencia de una relación positiva entre abundancia de recursos naturales y probabilidad de conflicto. La teoría nos dice que esta supuesta relación positiva no tiene fundamento alguno pues se espera que los cuantiosos ingresos provenientes de la venta de productos primarios generen crecimiento económico, mejorando, de este modo, las condiciones de vida de los ciudadanos, y reduciendo los incentivos para que explote un conflicto.

Sin embargo, los estudios realizados sobre este tema han corroborado que a una mayor dotación de riqueza natural respecto a la riqueza total del país, existe una mayor probabilidad de conflicto. Esto se explica, principalmente, por dos motivos: el primero asociado al deseo de apropiación del recurso; y el segundo asociado al descontento de la sociedad ante las consecuencias negativas que la extracción de los recursos tiene para la su entorno.

Apropiación del recurso

Aquel que se adueñe, aunque sea de una parte, de la riqueza natural del país tendrá la capacidad para financiar sus

necesidades o deseos. No es de extrañar, entonces, que en los países en los que los derechos de propiedad de los recursos naturales no están bien esclarecidos, la lucha por la apropiación de los mismos adquiere tal relevancia.

El Gobierno tiene la necesidad de apropiarse de las rentas, ya que éstas le proveen los recursos económicos necesarios tanto para mantenerse en el poder, como para financiar los gastos militares que aseguran la defensa del patrimonio natural (y, por lo tanto, de las mismas rentas). Los Gobiernos rentistas no pueden prescindir de estos ingresos pues gracias a ellos son capaces de mantener los sistemas de mecenazgo y clientelismo político (característi-

cos de países rentistas) que le permiten seguir gobernando; pero tampoco pueden generar más ingresos mediante la diversificación de la economía pues los nuevos sectores económicos podrían generar fuentes alternativas de recursos económicos para financiar a posibles competidores políticos.

De esta forma, el dominio del recurso y el control político por parte de la élite gobernante deja poco espacio para la creación y acumulación de riqueza y estatus fuera del estado de mecenazgo, y amplía las brechas políticas y económicas entre los gobernantes y los gobernados, creando frustración entre estos últimos (Philippe Le Billon; 2000). ▶

▶ Ante la ausencia de alternativas, la violencia aparece como una opción lógica, y se convierte en, prácticamente, el único medio para que estos grupos excluidos adquieran riqueza y poder. Pero como en los países rentistas la única forma de conseguir estos beneficios es mediante apropiación de las rentas de las industrias extractivas, la violencia de los grupos excluidos estará dirigida a asumir el control de los territorios ricos en recursos naturales.

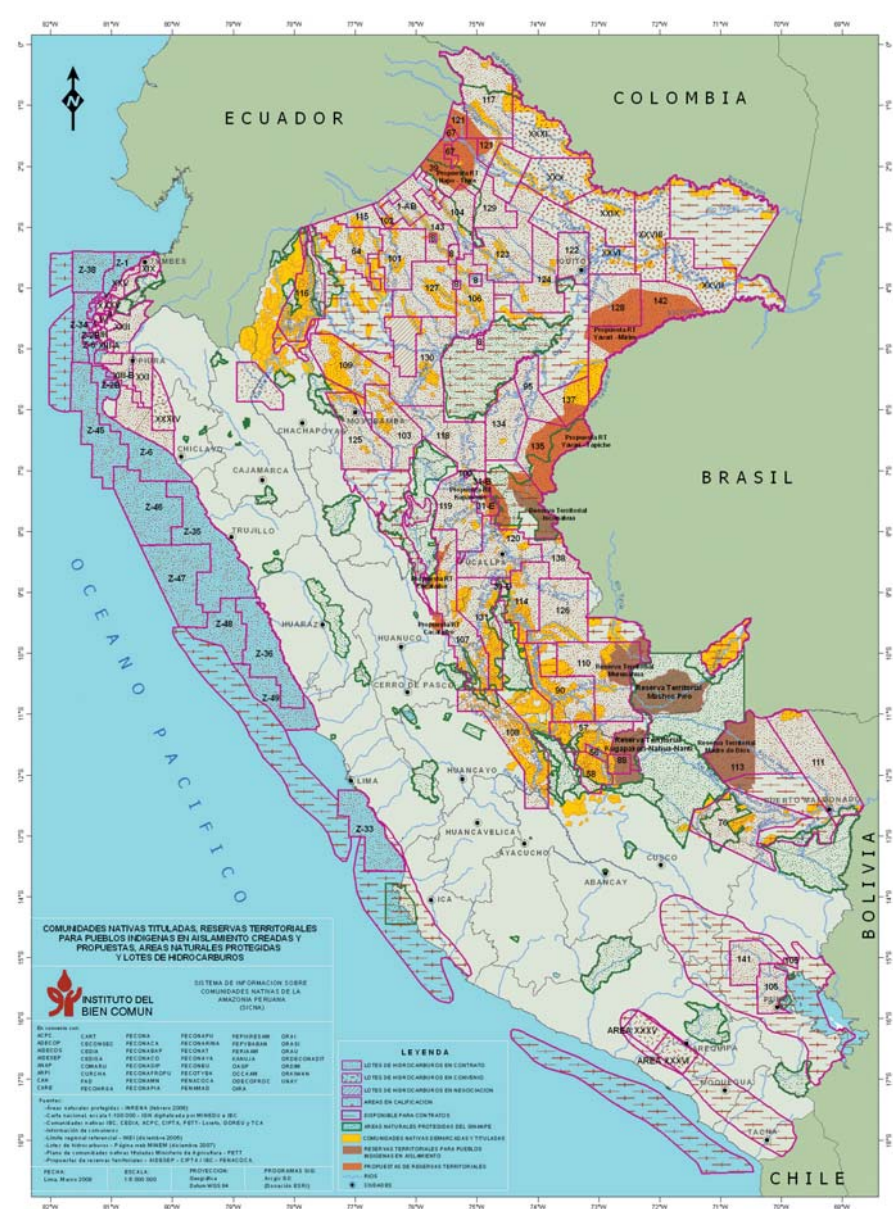
Siendo fuente de recursos tan importantes para el Gobierno y las élites gobernantes, los yacimientos mineros y petroleros suelen estar protegidos por fuerzas militares armadas, por lo cual, para apropiarse de ellos, los grupos excluidos solo podrán tener éxito recurriendo también a las armas.

Durante la década de 1990's países como Afganistán (esmeraldas), Argelia (petróleo), Angola (petróleo, diamantes, madera, marfil), Burma/Myanmar (rubíes, madera), Camboya (rubíes, madera), Chad (petróleo), República de Congo (petróleo), DR Congo (cobre, cobalto, diamantes, oro), Indonesia (petróleo), Iraq (petróleo), Liberia (Hierro, diamantes, madera, caucho), Mozambique (energía hidroeléctrica, marfil, madera), Papúa Nueva Guinea (cobre), Filipinas (madera), Sierra Leona (diamantes, rutilo, bauxita), Sudán (petróleo, madera), Sahara Oeste (fosfatos), Indonesia (cobre madera), estuvieron envueltos en conflictos armados relacionados con sus recursos naturales (Philippe Le Billon; 2000).

Descontento social ante las consecuencias negativas de la extracción de RRNN

El segundo motivo de conflicto aparece como respuesta a las consecuencias negativas (o a las posibles consecuencias negativas) que para la sociedad tienen las industrias extractivas a lo largo de todo el proceso productivo (licitación de lotes, exploración, explotación y comercialización de los recursos naturales).

Como se mencionó en el apartado anterior, los Gobiernos necesitan crear y mantener redes clientelares que le ase-

Fuente: Instituto del Bien Común

guren su apoyo para permanecer en el poder. Con el fin de mantenerlas, el Gobierno las dotará de ciertos privilegios. Uno de éstos será la adjudicación de puestos claves, tanto en términos de mando como de posibilidades de lucro, que les facilitarán la generación de beneficios personales.

La forma más común de obtener estas ganancias "extra" en el sector extractivo es recibiendo sobornos por parte de las empresas interesadas en participar en el proceso de licitación de lotes a cambio de que, en primer lugar, se resuelvan las licitaciones a su favor, y en segundo lugar, los contratos que se firmen sean

laxos tanto en términos medioambientales como en términos sociales¹.

Estos privilegios tienen dos visibles consecuencias: que se liciten lotes en territorios que no se deberían destinar a las industrias extractivas (como por ejemplo parques nacionales, reservas naturales o territorios donde habitan comunidades en aislamiento voluntario); y que la extracción y transporte del recurso no cumplan con estándares internacionales en temas medioambientales.

1 La corrupción y el comportamiento rentista (*Rent Seeking*), a niveles micro y macro, son consecuencias conocidas de la abundante dotación de riqueza natural, identificados con la denominada "Maldición de los recursos"

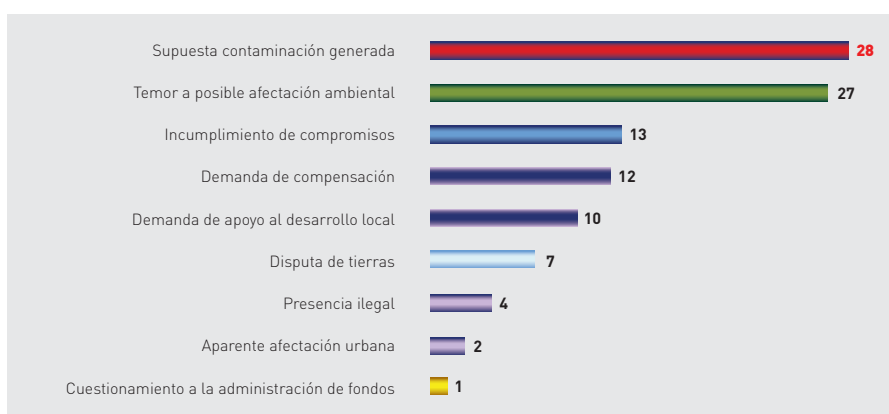
El caso de Perú grafica claramente esta situación. En el mapa anterior, elaborado por el Instituto del Bien Común, se ha realizado una superposición de los territorios ocupados por comunidades nativas tituladas, pueblos indígenas en aislamiento, áreas naturales protegidas y lotes de hidrocarburos al año 2008. Se puede observar como los lotes de hidrocarburos han sido adjudicados en territorios que ya tienen dueño (comunidades nativas) y en territorios en donde está prohibida cualquier tipo de actividad extractiva (áreas naturales protegidas).

Durante el año 2008 tuvieron lugar importantes enfrentamientos entre la población indígena del norte del país y las empresas petroleras y el Gobierno pues los primeros argumentaban que en ningún momento se les preguntó si permitirían que se realicen actividades extractivas en el territorio de sus comunidades. Aún así, las empresas siguen instaladas en esos territorios.

En este escenario, no debería sorprender que de los 161 conflictos latentes o en curso durante el año 2008 reportados por la Defensoría del Pueblo en el Perú, más del 50% estén asociados con temas socioambientales.

En el gráfico a continuación se pueden identificar los principales motivos de conflicto en temas socioambientales en el Perú considerados en el reporte de la Defensoría. Es interesante resaltar que más de la mitad de éstos tienen fundamento en daños ambientales (reales o potenciales). De hecho, 71% de estos 78 conflictos ambientales se relacionan con la contaminación de los recursos de la zona o con la percepción de una potencial contaminación. También puede observarse que existen 11 casos de conflicto que reclaman derechos de propiedad sobre la tierra (disputa de tierras y presencia ilegal), lo cual da muestra de la arbitrariedad de las decisiones que se toman desde el Gobierno con relación a la asignación de territorio para las actividades extractivas.

Lo que ha sucedido en Perú no es más que una muestra del descontento que produce en la sociedad las decisiones

Fuente: Reporte de Conflictos Sociales N° 54, agosto 2008. Defensoría del Pueblo

que toman los gobiernos clientelistas en el campo de las industrias extractivas, cuyo principal fin es beneficiar a una élite privilegiada, a costas del bienestar de una vasta mayoría.

Conclusión

La abundancia de recursos naturales aumenta las probabilidades de conflicto y éstos tienen importantes consecuencias en el crecimiento de la economía. Al generar grandes inestabilidades políticas, sociales y económicas en los países, los conflictos desincentivan a potenciales inversores, tanto nacionales como internacionales, a llevar sus capitales al país, reduciendo los niveles de inversión, y por lo tanto, de crecimiento.

Adicionalmente, la presencia de conflictos fuerza al gobierno a dedicarse a la resolución de éstos e incluso a participar en ellos para asegurar su poder y dominio sobre el recurso. La asignación de cuantiosas sumas de dinero para este fin, desvía recursos que deberían estar destinados a generar fuentes alternativas de riqueza mediante la diversificación de la economía, así como a la provisión de servicios básicos a la población. ■

Bibliografía

- Collier, P., and A. Hoeffler (2002), "Greed and Grievance in Civil War", CSAE WPS/2002-01, Centre for Study of African Economies.
- Collier, Paul (2006), "Economic Causes of Civil Conflict and their Implications for policy", Oxford University.
- Defensoría del Pueblo - Perú, "Reporte Mensual N° 54 sobre Conflictos Sociales", Lima.
- De Soysa, Indra (), "The Resource Curse: Are Civil Wars Driven by Rapacity or paucity?"
- Le Billon, Philippe (2000), "The Political Economy of Resource Wars", in Jakkie Cilliers, Christian Dietrich (eds.), Angola's War Economy: The Role of Oil and Diamonds, Pretoria: Institute for Security Studies.
- Le Billon, Philippe (2001), "The Political Ecology of War: Natural Resources and Armed Conflicts", Political Geography, Vol. 20, pp. 561 - 584.
- Monge, C., C. Viale, L. Portocarrero, R. García (2008), "Recursos naturales y Conflictos Sociales en el Perú del Siglo XXI", en Perú Hoy, DESCO, Lima.

No et compliquis: consumeix menys, viu millor

Montse Peiron

Directora del CRIC (Centre de Recerca i Informació en Consum) i de la revista Opcions. www.opcions.org

“Viu millor”, hem escrit al títol. I doncs, que no vivim prou bé? És clar que hi ha qui més i qui menys, però ens atrevim a dir que, mirant-nos tots en conjunt, potser vivim prou bé en alguns aspectes i prou malament en d’altres. Són aquests últims els que motiven el títol d’aquest article. “Consumeix menys”, diem també al títol. I és que aquests aspectes en els quals trobem camí per millorar estan relacionats amb el consum, o més exactament, amb la societat de consum, que és tant com dir amb el sistema o model socioeconòmic en el qual vivim.

Quins són els inconvenients d’aquest model, els que no ens deixen viure prou bé? En veiem de tres tipus: mediambientals, socials i personals o humans.

Consumim poc, molt, massa?

Consumir vol dir gastar recursos. Qualsevol objecte o servei requereix per existir una certa quantitat de materials i d’energia. L’economista Óscar Carpintero ha calculat que la quantitat de materials que s’empren a l’Estat espanyol per produir els béns i serveis que consumim s’ha multiplicat per 4’5 en la darrera quarantena d’anys (en aquest període ha crescut més del triple que des dels inicis de la història humana fins fa 40 anys), i la quantitat d’energia requerida s’ha multiplicat per 5,8.¹

¹ Carpintero, O.: *La economía española: el “dragón europeo” en flujos de energía, materiales y huella ecológica, 1955-1995*. Revista Ecología Política núm. 23, (2002).

Arreu del món s’accelera l’increment de la quantitat de materials i energia que consumim. Aquest ritme de consum és suficient?, és excessiu?, és problemàtic?, és prudent?

L’indicador anomenat *petjada ecològica* intenta respondre aquestes preguntes. La petjada ecològica d’un determinat àmbit (persona, localitat, comarca, país, món) és la quantitat de superfície que es necessita per produir de forma sostenible els materials i l’energia que requereix el seu nivell de consum. Els diversos centres d’investigació dedicats a calcular la petjada ecològica del planeta —no és un càlcul que es pugui fer de forma exacta, és clar— han fet estimacions que van des de l’1,2 fins al 3, que vol dir que perquè l’actual ritme d’ús dels recursos materials i energètics fos sostenible el planeta hauria de ser entre 1,2 i 3 vegades més gran del que és. Dit d’una altra manera, consumim

o gastem els recursos del planeta a un ritme més gran que el que el planeta ens ofereix de forma sostenible. Estem consumint el planeta com es consumeix una espelma. Per tant, si es tracta de conservar la vida al planeta, el ritme de consum actual és excessiu. Aquest seria el principal inconvenient de tipus mediambiental que té la societat de consum: una societat que visqui en un planeta finit no pot basar la seva subsistència en l’ús o consum de cada vegada més recursos.

N’hi ha d’altres, d’inconvenients mediambientals, i és que el “primer manament” del nostre món —seguir pujant indefinidament per l’espiral de producció i consum, el que normalment anomenem *creixement econòmic*: hem de consumir per sostenir uns llocs de treball que produiran més béns que de nou hauréem de consumir, etc.— és prioritari sobre qualsevol altra consideració. Per

exemple, només reduïrem emissions de CO₂ fins a un nivell que no comprometi el resultat econòmic. I d'aquí apareixen també els inconvenients de tipus social de la societat de consum: l'imperatiu de seguir pujant per aquella espiral és més poderós que la voluntat d'evitar la precarització laboral, d'actuar sobre el principi del respecte per les persones siguin d'on siguin, etc. És a dir, la societat de consum ens ajuda més a comportar-nos a cops de colze que a construir una cultura igualitària i respectuosa. És, a més, una societat globalitzada, i això dificulta que coneguem què hi ha darrere dels béns de consum, que és molt i molt complex. Darrere de la immensa majoria dels croissants que comprem diàriament a les pastisseries i forns de Catalunya hi ha pobles expulsats del seu territori, que era un bosc tropical que s'ha convertit en plantació de palmeres. Molta gent que arriba en *cayuco*

són pescadors que ja no poden pescar perquè els grans bucs que abasteixen les nostres peixateries els prenen el peix de les seves aigües.

I finalment tenim el capítol dels inconvenients de la societat de consum de tipus personal o humà. Per una banda hi tenim la *insatisfacció permanent inherent al sistema*: només consumirem cada vegada més si sentim que hem de satisfer cada vegada més necessitats o desitjos, si tenim constantment la sensació que ens fa falta alguna cosa, o, més ben dit, que ens fa falta *comprar* alguna cosa, perquè també creiem que la forma de satisfer totes les necessitats i desitjos és consumint algun objecte o servei. I per altra banda hi tenim els danys que ens causa directament el consumisme: malalties (per la contaminació, una alimentació pèssima en general, l'abundància de substàncies químiques desconegudes, proliferen l'asma, les al-

lèrgies...), frustracions (ja m'he comprat el cotxe i segueixo sense sentir-me lliure), estrès (hem d'encabir en 24 hores molta més feina de la que hi cap), buidor (fa tres anys que no llegeixo un llibre o que no faig un pastís o que no faig una excursió o que no ens trobem amb la colla, allò sí que era disfrutar!), solitud (no ens podem permetre el luxe de ser solidaris, gairebé ni tan sols de conviure...), etc.

Educació per a una nova cultura del consum

Aquests inconvenients són tan seriosos que ens sembla imprescindible i a més urgent buscar el que podem anomenar una nova cultura del consum, que hauria de derivar a deformar el model socioeconòmic per fer que no se sostingui sobre una producció i un consum sempre creixents. De fet, el model no ha estat pas sempre així, ni molt menys! ▶

► La societat de consum és molt jove: va ser a principi del segle XX, fa tot just un segle, quan es va introduir la producció industrial en sèrie. Això va permetre que molts béns, objectes, poguessin estar a l'abast de molta gent a un cost baix. De mica en mica la gent es va anar acostumant a disposar d'aquests béns, a tenir-los i fer-los servir, cosa que anteriorment no havia fet i per tant no hi estava acostumada. Fins llavors i fins força més ençà, una de les màximes que regien les vides era conservar al màxim el que es tenia, no fer-ho malbé, perquè si se t'espatllava no era fàcil tornar-ho a tenir. Calia *consumir com menys millor*. Amb la normalització paulatina del fet de tenir a disposició nous béns, aquesta màxima va anar deixant pas a una altra màxima que resulta ser ben bé la contrària: avui per mantenir la nostra societat en marxa és imprescindible *consumir com més millor*. Si hem fet un canvi cultural tan radical en pocs anys, potser en podríem fer algun altre...

I arribem aquí a l'educació, perquè aquesta nova cultura no la implantarem pas d'un dia per l'altre, per descomptat. Ens cal educar i reeducar-nos tots plegats per fer el que nosaltres anomenem un *consum conscient i transformador*: per una banda, prendre consciència de les repercussions del consum, per mirar més enllà dels prestatges de la botiga i descobrir el preu ambiental i social que paguem col·lectivament per tenir-los puntualment i abundantment assortits. I per una altra banda, per "canviar el xip" i convèncer-nos que val més consumir com menys millor. A primer cop d'ull no ho veurem pas clar, això: si no consumim no hi ha llocs de treball! Però és que si seguim consumint no hi haurà ni llocs de treball ni res més. Cal fer el cor fort per donar un pas difícil, però possible, abans que no quedi cap més pas per donar.

Concretant una mica més podríem dir que abans de consumir ens hauríem d'acostumar a plantejar-nos aquestes qüestions:

– Quina necessitat o desig vull satisfer? Sé com s'origina, quina és la causa última de sentir aquesta necessitat? Això que he sentit l'impuls de consumir, per a què serveix exactament? Em

resol ben bé el que vull? Per exemple, per rentar-nos les dents la pasta de dents fa poca falta; el que de debò satisfà la necessitat que tenim —higiene bucal— és treure els residus de menjar d'entre les dents, i això ho fa el raspall.

– Com me les puc empescar per satisfer aquesta necessitat o desig que tinc emprant el mínim de recursos (materials i energètics) nous? Aquí hi tenim un amplí camp per córrer: reutilització, intercanvis, segona mà, reparar, béns comunitaris o col·lectius (biblioteques, lloguers, préstecs...), ajuda mútua (veïns, amics, família...), fer-ho tu mateix (pot ser tan fàcil com baixar per l'escala en lloc de per l'ascensor!), etc.

– Si he d'adquirir algun bé nou, quines són les opcions amb impactes ambientals i socials menys problemàtics?

Per a aquesta educació necessitem coneixements que avui no són pas els més abundants o visibles entre nosaltres. On puc trobar algú que potser té el que jo necessito? Necessitem rentar-nos el

cap cada dia o val més fer-ho de tant en tant? Una taula de fusta corcada es pot restaurar? Com puc reconèixer la qualitat dels productes per triar les opcions més duradores? Com he de mantenir-los perquè triguin el màxim a fer-se malbé? Quins botiguers em sabran informar sobre els impactes de les diferents opcions? Uf, quantes preguntes...! Però moltes vegades trobarem respostes amb una mica de temps i ganes de barrinar a partir del sentit comú; ens anirà molt i molt bé compartir dubtes i experiències amb altra gent... I tenim la revista *Opcions* (www.opcions.org), que té dues vocacions principals: animar socialment a caminar cap a aquesta nova cultura del consum i divulgar informació pràctica per aplicar-la en el dia a dia.

Tornem, com al principi de l'article, al títol: "No et compliquis", diem també. I és que aquest canvi de xip ens hauria de fer la vida molt més còmoda, barata, saludable, plena... alhora que potenciar un món més sostenible i igualitari. Hi tenim molt a guanyar... ■

Productes transgènics i productes tradicionals

Pep Bover i Casas

Pagès

L'Espunyola, l'autor de l'article al mig d'un camp d'espelta (Arxiu Bover)

La pagesia del segle XXI amb sistema tradicional i tecnologia moderna

Cal Pauet és el nom de la casa on fa més de nou generacions menem la terra. Amb la cria de bestiar, fem possible tancar el cicle de l'aprofitament dels recursos.

La reconversió a l'agricultura va començar el 1994 a la masoveria de Cal Colilles; la resta de la terra que menem junt amb les pastures han estat donades d'alta més recentment amb la intenció de poder, també, comercialitzar els xaïs d'aquest ramat que tant ens ocupa.

Una part important de les terres són plenes de conreus per alimentar el bestiar. A l'altra part, i com a factor de reconversió bàsic, hi cultivem les llavors, preferentment les que són útils per al consum humà.

La biodinàmica és per a nosaltres un mètode de treball on s'estableix una relació entre la terra i el cosmos. Diferents variacions lunars amb combinació amb les constel·lacions de terra (arrel), aire (flor), aigua (fulla), foc (fruit), fan que el treball diari tingui un sentit més ampli.

A casa nostra, a part del pastor, hi treballen els pares i nosaltres, que som el

meu germà Damià i jo mateix. Lluitant junts procurem donar continuïtat a la pagesia, trobant-hi el gust de produir un benefici a l'espai on hem nascut i fent que els fruits que aquesta terra ens dóna, arribin a les llars més properes sense perdre la seva essència.

Cada terra vol la seva llavor

Es va començar amb la reconversió d'una part de les terres fa uns 14 anys. Posteriorment es van reconvertir totes les terres de la finca i les que teníem arrendades. Va consistir a deixar d'afegir productes químics de síntesi i comen-

Unes ovelles pasturant en camps de Cal Pauet (Arxiu Bover)

► çar a aplicar principis bàsics d'agricultura tradicional.

La reconversió oficial es va aconseguir amb el vistiplau del Consell Català de Producció Agrària Ecològica (CCPAE), que permet dictaminar que les terres ja han assolit les condicions de reconversió. Es calcula que el període de reconversió dura uns 3 anys, malgrat que cada tipus de terra segons la seva qualitat assoleix aquest estat en diferents temps.

Durant aquest temps la terra està en fase transitòria. A partir d'aquí es pot disposar del segell de la CCPAE, que és en certa manera l'aval de la qualitat de la terra.

La pretensió és tornar a un sistema de cultiu tradicional. Poder establir una relació entre les exigències de cultiu amb les aportacions que provinguin de la mateixa explotació; això vol dir aconseguir una activitat biològica que ens aportarà uns nivells de matèria orgànica estables, gràcies a una rotació que ens evita les mancances en nitrogen.

Les altres mancances les contrarestem fent aportacions de matèria orgànica animal, acompanyada també de vegetal (palla) en procés de compostació.

Una altra aportació molt important per aconseguir el nivell de matèria orgànica és l'adobat en verd, exclusivament d'origen vegetal, que consisteix a posar unes llavors en un període que tinguin el màxim desenvolupament (en fase de floració) i incorporar-les a la terra. Han de ser plantes de combinació entre lleguminosa i gramínia, poc exigents, és a dir que arriben a la floració amb unes condicions mínimes. Tota la massa vegetal fruit d'aquesta preparació s'incorpora a la terra en una relació d'humitat a la fulla i humitat al sòl de l'ordre d'un 60-65%. Com que fa una fermentació, la temperatura augmenta. D'altra banda resulta imprescindible la presència de l'oxigen de l'aire. En la incorporació cal controlar la quantitat d'aire, ja que un excés pot provocar problemes de fongs. Entre els 10-15 cm de la capa superficial de la terra hi ha d'haver el màxim de concentració d'aquesta matèria.

És primordial trobar la mena de terra que convé a cada llavor per poder treure el seu màxim rendiment amb el mínim consum.

Les llavors antigues tenen tres virtuts davant de les potencialitats actuals agrícoles que només tenen en compte la producció: 1) poques exigències: nutritives i d'exigència d'aigua (la soia i el blat de moro per exemple són molt exigents en aquests aspectes), 2) conserven totes les propietats nutritives de la planta, 3) no degeneren.

Totes aquestes llavors es poden cultivar al Berguedà. Un dels objectius d'aquests cultius és veure les necessitats del bestiar que hem d'alimentar per tal de poder fer una bona rotació a la terra i donar una bona diversitat a la menjadora.

S'aprofiten els cultius per a la cria d'ovelles majoritàriament, també per a cria de pollastres, gallines i porcs. Tot i així, els tres darrers són bàsicament per a autoconsum.

En el cas de les ovelles l'objectiu és comercialitzar-les. Són ovelles de carn de raça ripollesa berguedana, que té unes característiques en desenvolupament de carn molt concretes. Es tracta d'un gran ramat d'ovelles, seguint el sistema tradicional que consisteix a respectar el cicle anual que es feia servir antigament.

El període comença durant la primera setmana de setembre (Sant Gil) fins a mig febrer (la Candelera). Durant aquest temps, les ovelles estan amb els mascles. A la tardor i l'hivern és quan hi ha bona part de les naixences. Les ovelles que no crien s'engeguen cada dia amb pastor tradicional. Les que crien es queden en un tancat gran amb accés sempre a pastura i se'ls aporta el suplement nutritiu a la menjadora, pel fet d'estar criant. Les que arriben al vespre amb el pastor (aquestes no estan criant) s'alimenten a la menjadora amb les restes que han deixat les que s'han quedat al corral.

De la Candelera fins a Sant Josep es retiren els mascles ja que és el període menys fèrtil. Aquesta retirada es supleix amb un estímul alimentari d'una llavor que no han ingerit durant el període anterior. Quan s'engeguen els mascles, coincideix amb el període en què el dia s'allarga. Això fa que les ovelles puguin tornar a quedar prenyades més fàcilment i arribar a tenir dos parts en un any. Per Sant Joan les ovelles pugen a la muntanya, coincidint que deixen de parir. Fins a la Mare de Déu d'Agost no hi ha parts, ja que no han estat amb els mascles durant els cinc mesos anteriors.

Tant l'engreix com l'alimentació de les ovelles es fa amb les llavors i farratges que s'han cultivat en la pròpia finca.

També comercialitzem granes de diferents formes: grana de les d'abans i en forma neta, per a qui la vulgui comprar per moldre, sembrar, germinar, coure....

Els pagesos del nostre món estem preocupats i veiem que l'ofici desapareix; tots sabem el perquè, però encara no està tot perdut.

Quan el nostre esforç és agraït, la pagesia reneix! Si som valents, tenim l'oportunitat de tornar a ser amos de la nostra

Llavors que s'han recuperat

Lleguminoses

- anuals: veça *villosa*, erbs, pedrerol, fenigrec, moreus (feia més de 100 anys que no es cultivava)
- plurianuals: trepadella, alfals, lotus, diferents tipus de trèvol

Gramínies (cereals i altres)

- sègol
- blats: espelta, forment i xeixa, polònic (*kamut*) que porten gluten en poca quantitat. Actualment els blats convencionals en porten més i en molts casos són causa d'al·lèrgies.
- Cívada blanca, negra i rossa
- Ordi: del país o de Santa Coloma (6 escarrells), ordi cerveser, ordi nu (molt antic)
- Festuca, dactilus, falaris

Llavors d'estiu: es sembren a l'estiu: fajol, blat sarri, mill, sorgo, panís i panisset, escaiola, cànem.

Contínuament s'incorporen llavors a recuperar i se n'analitzen les característiques i el comportament abans de cultivar-les àmpliament.

terra, i ben alimentada ens aportarà els fruits necessaris per subsistir de manera sostenible, on els circuits per aconseguir-ho siguin curts, directes i clars. Això passa també per apropar-nos al consumidor i permetre que la nostra estima per la terra s'encomani. Fem que del que mengem el pagès sigui el primer artista. L'objectiu és clar. Ara som tots nosaltres els que hem de procurar

fer-ho possible. Siguem exigents amb nosaltres mateixos i cuidem igual l'origen que el procés natural i la qualitat dels productes, o sigui, fem que aquests siguin de prop, bons i saludables. És així com vam voler que fos la nostra feina i lluitem perquè segueixi sent.

A Cal Pauet, d'aquests valors, en donem raó i plena garantia. ■

“La dinàmica de l'economia mundial reposa sobre les injustícies enormes i desiguals”

El decreixement, entrevista a Serge Latouche

Begoña Basterretxea i Iris Boadella
Membres de la Lliga dels Drets dels Pobles

Serge Latouche és economista, filòsof i antropòleg per experiència. Professor emèrit de ciències econòmiques a la Universitat de París-Sud, ha estat president de l'Institut d'Estudis Econòmics i Socials per al Decreixement Sostenible, fundat per Nicholas Georgescu Roegen, institut des del qual es publica la revista *El Decreixement* (diari de la joia de viure). Pertany, des de la seva creació el 1981, a MAUSS (moviment antiutilitarista de les ciències socials).

L'any 1998 li va ser concedit el prestigiós premi europeu AMALFI de sociologia i ciències socials. Ha contribuït com pocs intel·lectuals a la clarificació i maduració del concepte entorn del qual s'han fonamentat nous moviments socials. Crític radical amb la ideologia del creixement i del desenvolupament capitalista, les seves formulacions ens haurien d'ajudar a prendre consciència de la situació en què es troba el món i la seva incapacitat per continuar el ritme del mal entès creixement i desenvolupament, que no pot ser infinit perquè els límits del planeta són reals.

Autor d'innombrables articles d'opinió, col·laborador habitual a *Le Monde Diplomatique*, en destaquem alguns dels més coneguts:

El planeta dels naufragats: assaig sobre el postdesenvolupament, 1991

L'aposta pel decreixement: com sortir de l'imaginari dominant

El planeta uniforme, 2000

Justícia sense límits, 2003

Sobreviure al desenvolupament, 2004

L'altra Àfrica: autogestió i habilitat davant el mercat global, 2007

Petit tractat del decreixement serè, 2009

A ell li agrada definir-se com a objector del creixement.

La noció de decreixement és molt àmplia i complexa, la utilitza tothom i es pot buidar de contingut. Com ens explica vostè, en contraposició al desenvolupament?

Utilitzem el mot decreixement no amb referència al creixement negatiu, sinó com a terme per canviar el discurs del

sistema econòmic actual. Per exemple, quan hi ha un riu que es desborda, tothom desitja la “décru” (el decreixement). Podem dir que el riu de l'economia ha sortit del seu llit, s'ha desbordat i ho ha inundat tot. Per tant, és desitjable que torni de nou al seu llit; en termes econòmics, hem d'entendre que això hauria de ser el decreixement. Per què ens hem vist

obligats ha utilitzar aquest mot? Precisament, perquè des de la dècada dels 90 l'eslògan del desenvolupament sostenible té com a objectiu confondre les persones, és el que en diem un oxímoron. El desenvolupament no és durable, no és sostenible i per contra s'afirma que sí que hi ha un desenvolupament infinit, amb una repercussió important en l'imaginari de

les persones: com un ideal a aconseguir. Es fa creure que podem tenir al mateix temps, com diem en francès, “le beurre et l’argent du beurre”. Utilitzem el mot de creixement per sortir d’aquest discurs, per marcar la necessitat d’una ruptura.

Descolonitzar la mentalitat vigent és una tasca difícil. Com ho hem de fer?

Tots hem estat colonitzats, dins del nostre cap duem l’imaginari econòmic com a ideologia de progrés. El creixement ha esdevingut una religió i en conseqüència s’ha de sortir d’aquesta religió, s’ha de descolonitzar aquest imaginari. No hi ha recepta per fer-ho, pot ser el resultat també de cert nombre d’experiències, d’una presa de consciència que pot fer que les persones s’adonin d’aquesta realitat... Actualment, s’ha de sortir de l’imaginari del “cada cop més”, el centre del qual és augmentar indefinidament la producció, el consum. Si reflexionem un moment constatem que vivim en un planeta limitat i per tant hem de trobar el sentit dels límits.

Quines conseqüències i efectes té el creixement pel creixement?

El que sorprèn més les persones actualment és el canvi climàtic, les catàstrofes naturals impactants, els augments de malalties, l’erosió de la biodiversitat. Sabem que hi ha espècies que desapareixen de manera extraordinària. Com que l’home és una espècie entre les altres, si les altres desapareixen l’home també desapareixerà. Per exemple, crec que passa alguna cosa amb les abelles i hi ha una frase que diu “quan les abelles hauran desaparegut, a l’home no li quedaran més de quatre anys de vida”.

La crisi actual és més greu i profunda del que som capaços d’entendre. Hauria d’esdevenir el revulsiu per començar a canviar?

Per descomptat. Pels activistes del decreixement la crisi és una “bona notícia” en tant que oportunitat per canviar: no podem mantenir ni repetir la mateixa bogeria. Amb aquesta crisi financera i econòmica arriba també l’ecològica, potser l’antropològica i la dels valors, conjunció que ens situa en una crisi que

es troba solament en el seu inici. Vivim el final d’una època i és l’oportunitat de repensar, de posar en qüestió tota la lògica sobre com funciona occident i de retruc el món sencer. Aquesta lògica de l’acumulació il·limitada, de produir i consumir cada cop més, engendra realment empobriment, perquè comporta la destrucció de l’ecosistema, de la natura... S’ha de reintroduir el sentit de la mesura, posar en qüestió el nostre estil de vida, la nostra manera de concebre les relacions humanes.

Aquest sistema econòmic imperant engendra un sistema completament injust. La dinàmica de l’economia mundial reposa sobre injustícies enormes, desiguals. Sortir d’aquesta dinàmica ha de significar anar cap a una societat més justa, on les desigualtats es redueixin.

Quin rol hauria de tenir la “relocalització” en l’economia que vostè impulsa?

No utilitzo gaire l’expressió *relocalització de l’economia*, sinó el terme *relocalitzar*. Parlem de deslocalització com heu parlat abans de la indústria tèxtil local, que s’ha deslocalitzat per instal·lar-se en un altre lloc; això destrueix els llocs de treball, destrueix l’economia local, també pot destruir tota una regió. Hi ha regions que estan completament destruïdes per aquesta espècie de “trasllat” planetari que hem anomenat globalització, mundialització. S’ha de desglobalitzar i desmundialitzar i la crisi ens hi ajudarà..., però la relocalització no només és relocalitzar l’economia, és fer-ho a fons, inclús en la nostra pròpia vida. És a dir, retrobar el sentit del local, trobar el vincle amb el territori, perquè no vivim, malgrat tot, dins el món virtual: toquem de peus a terra i és millor tenir-hi també el cap. I aquest vincle amb el territori ha estat completament destruït per aquest sistema d’economia del creixement.

Publicitat, consum, crèdit!!

No es pot produir de manera il·limitada, però ho hem somiat durant molt temps i semblava que es podia aconseguir perquè hem trobat els mitjans d’utilitzar les energies fòssils, i això ha permès de multiplicar les capacitats de producció de l’home. És un “deure

social” consumir, perquè consumir és fer créixer el sistema, és crear llocs de treball... En fi, que estem enganxats dins d’una lògica infernal.

Precisament, la publicitat és un dels principals motors responsables de la colonització de l’imaginari. Descolonitzar suposa suprimir la publicitat, reduir-la dràsticament. Per arribar a fer consumir més, des de la Segona Guerra Mundial es fa servir la publicitat i el crèdit per convèncer les persones no satisfetes amb el que tenen i fer-los desitjar comprar cada cop més, i tot sempre a molt bon preu. La publicitat és realment un recurs importantíssim del sistema. Comptem que inclús hi ha campanyes publicitàries molt agressives adreçades a nens molt petits.

Vostè que coneix molt bé alguns països africans, què en podem aprendre, de les seves cultures?

Quan diuen que el decreixement és estúpid, que els països del sud no han conegut el creixement i que, per tant, han de poder créixer, etc., hem d’entendre que han conegut el creixement però des del punt de vista negatiu, és a dir, han estat víctimes d’aquest creixement i desenvolupament. El meu amic Ivan Illich deia que *el desenvolupament és una guerra contra els pobres*. És una guerra contra els pobres a Europa, també a escala mundial; destrueix els mitjans de subsistència de les persones.

No és qüestió de dir als africans que han de disminuir el consum; al contrari, ells tenen dret a més. Però tampoc no té sentit que entrin en aquesta lògica de produir cada cop més i de consumir més. Si el creixement il·limitat ens porta contra el mur, també els hi portarà a ells. Es tracta de trobar i construir una societat equilibrada, una societat que assegurï la satisfacció de les necessitats, però no necessitats il·limitades. Perquè els africans puguin menjar millor, consumir una mica més, viure en millors condicions, nosaltres hem de reduir allò que tècnicament anomenem la petjada ecològica.

Hi ha una lliçó que podem aprendre de l’Àfrica, que és la capacitat que tenen de tirar endavant en situacions completament adverses (menys del 2 % del pro- ▶

▶ ducte mundial fa viure 600-700 milions de persones); és a dir, viuen amb pràcticament res, i això vol dir que s'arriba a viure fora del sistema capitalista.

Què podem fer o hem de fer localment des de la societat civil?

Localment i a tots els nivells. Hi ha un moviment que es desenvolupa a Anglaterra: les ciutats en transició. Es basa en la idea de com s'ha d'organitzar la ciutat, com pot viure de manera autònoma, retrobar-se localment.

La ciutat hauria de tenir la seva autonomia energètica, reduir la necessitat d'importar petroli..., i treballar en el desenvolupament d'energies alternatives, com la solar o d'altres, treure els cotxes de la ciutat per disminuir les emissions de diòxid de carboni. Quant a l'autonomia alimentària, caldria crear circuits de provisionaments més locals, ajudar les produccions de productes autòctons.

Què hi trobarem, en el seu nou llibre?

Es tracta de manera sintètica el concepte de decreixement, tot fent la proposta perquè esdevingui un programa polític, una proposta de canvi. Anar cap a la reconstrucció d'una societat que no tingui el creixement pel creixement com a objectiu final. Hi ha coses que podran seguir creixent i d'altres es reduiran per permetre créixer en qualitat ambiental, amb alegria per viure... Pot semblar utòpic, però plantejaments així són els que esdevenen l'esperança per demà. El capitalisme va néixer, ha tingut el seu temps per vèncer i algun dia morirà.

És veritat que hem de ser concrets, però si ho som no podem tenir una visió global perquè les mesures a definir sempre depenen del context local; no fem la mateixa cosa a l'Àfrica o l'Amèrica Llatina.

A la tercera part parteixo d'una hipòtesi per fer un programa electoral a les eleccions presidencials franceses, és un context. Hi ha certes mesures que van en el sentit de passar de la societat actual a una societat autònoma i ecològicament democràtica, això és importantíssim per poder avançar. Aquesta és la principal aportació en comparació amb llibres anteriors. ■

Glossari

Biodiversitat

En el camp de la biologia, la biodiversitat es refereix al nombre de poblacions, d'organismes i espècies diferents, pels ecòlegs. El concepte inclou la diversitat d'interaccions duradores entre les espècies i el seu ambient o biòtop, l'ecosistema on viuen els organismes. En cada ecosistema, els organismes vivents són part d'un tot actuant recíprocament entre si, però també amb l'aire, l'aigua i el sòl que els envolten. Es distingeixen tres nivells de biodiversitat, als quals es pot afegir un quart: **Genètica** o diversitat intraespecífica, consisteix en la diversitat de versions dels gens (al·lels) i de la seva distribució, que és la base de les variacions interindividuais (la varietat dels genotips). **Específica**, és la diversitat sistemàtica. Consisteix en la pluralitat dels sistemes genètics o genomes que diferencien les espècies. **Ecosistemàtica**, és la diversitat de les comunitats biològiques (biocenosi), la suma de les quals forma la biosfera. També s'hi ha d'incloure la diversitat interna dels ecosistemes, a la qual es refereix tradicionalment l'expressió diversitat ecològica.

Decreixement

És un corrent de pensament polític, econòmic i social favorable a la disminució per regular la producció econòmica amb l'objectiu d'establir una nova relació d'equilibri entre l'ésser humà i la naturalesa, però també entre els mateixos éssers humans.

Lògica del cargol

Ivan Illich va ser un dels principals inspiradors dels decreixement econòmic en la dècada dels 70, i va formular la *lògica del cargol*:

El cargol construeix la delicada arquitectura de la seva closca afegint una darrera l'altra les espirals cada vegada més àmplies que li donen forma. Després, para bruscament i comença a recargolar-se, aquesta vegada en decreixement, ja que una sola espira més donaria a la closca una dimensió 16 vegades més gran, la qual cosa no suposaria contribuir al benestar de l'animal, sinó al

contrari, el sobrecarregaria i des de llavors qualsevol augment de la seva productivitat serviria solament per pal·liar les dificultats creades per aquesta ampliació desmesurada de la closca, fora dels límits fixats per a la seva finalitat.

Passat el punt del límit de l'ampliació de les espirals, els problemes de sobrecreixement es multipliquen en progressió geomètrica, mentre que la capacitat biològica del cargol només pot —en el millor dels casos— seguir una progressió aritmètica.

Oxímoron

Juxtaposició de dues coses contradictòries. És una figura retòrica que consisteix en la presentació consecutiva de paraules que tenen significats que s'exclouen mútuament.

Petjada ecològica

La petjada ecològica és un concepte que sintetitza l'impacte de l'activitat humana sobre el medi mitjançant un valor de superfície, expressant les hectàrees de terreny que és necessari cultivar per proveir-nos d'aliments, per tenir un habitatge, per escalfar-nos, per desplaçar-nos a treballar o estudiar, per anar de vacances, per consumir tot tipus de productes, etc. El seu objectiu fonamental consisteix a avaluar l'impacte sobre el planeta d'un determinat mode de vida i, consegüentment, del seu grau de sostenibilitat. Bàsicament els seus resultats estan basats en l'observació d'aquests aspectes: 1. La quantitat d'hectàrees utilitzades per urbanitzar, generar infraestructures i centres de treball. 2. Hectàrees necessàries per proporcionar l'aliment vegetal necessari. 3. Superfície necessària per proporcionar pastures que alimenten el bestiar. 4. Superfície marina necessària per produir el peix consumit. 5. Hectàrees de bosc necessàries per a compensar el CO₂ que provoca el nostre consum energètic.

Fotogrames verds: Cinema i medi ambient

Muriel Giménez
Periodista

Els nostres fills han d'heretar la Terra, oi? Així que més val que els deixem alguna cosa per heretar. Aquesta és una de les premisses que va donar sentit a la 16a edició del Festival Internacional del Cinema de Medi Ambient, celebrat al Prat del Llobregat del 29 de maig al 7 de juny, una proposta en què es donava cabuda a les més candents preocupacions mediambientals actuals a través del Setè art. La majoria de llargmetratges que es van presentar a la secció oficial eren documentals, el gènere per excel·lència a l'hora d'endinsar-nos en l'esfera del medi ambient, per les seves possibilitats didàctiques i de rigor.

Potser per aquest motiu no podem deixar de recordar el documental sobre medi ambient més famós de tota la història del cinema: *Una veritat incòmoda* (Davis Guggenheim, 2006), produït per l'excandidat a la presidència dels Estats Units i vicepresident a l'etapa Clinton, Al Gore, gràcies al qual se li va atorgar el premi Nobel de la Pau el 2007.

Una veritat incòmoda

És ben curiós que aquest film estigui impulsat per una persona tan integrada en les esferes del poder. Però, sobretot, és sorprenent que aquest documental arribi acompanyat per un compromís de crítica i denúncia d'importants dimensions. I és que *Una veritat incòmoda*, destinada a informar, d'una manera didàctica i senzilla, sobre l'escalfament global del planeta i les conseqüències ja palpables d'aquest fenomen (el canvi climàtic), també incideix en la responsabilitat real i moral que tenim totes les societats humanes, especialment la dels Estats Units, i la necessitat d'aplicar-hi solucions immediates.

El film barreja les explicacions científiques que dona Al Gore a les seves conferències amb la seva experiència més personal, gairebé autobiogràfica, que a estones resulta supèrflua o fins i tot excessivament egòlatra. No obstant això, més enllà que el documental sigui fet a mida per al seu lluïment, l'aportació amb dades científiques rigoroses i els exemples que ens ofereix són de gran valor per entendre quins símptomes presenta el planeta per assegurar que el canvi climàtic, la gran catàstrofe mediambiental, es pot produir abans que hagi passat mig segle.

El film no va estar exempt de polèmica per l'oposició de certs grups revisionistes, que el titllaven d'alarmista. De fet, en el

mateix documental ja s'esmenta l'existència de *lobbies* que fan pressió a alguns científics perquè desacreditin els arguments que ell defensa. Malgrat tot això, la majoria d'experts que van veure el seu documental van assegurar que la base de l'argumentació d'Al Gore a l'hora de parlar de l'escalfament global, causat per la pressió humana sobre els recursos naturals, la contaminació, la desforestació, etc., i les seves possibles conseqüències, estava més que demostrada.

I és que, de fet, Gore fonamenta tota la seva teoria en dades ja contrastades i publicades per estudis científics d'arreu del món, així com en proves (per exemple, la comparativa de fotografies). I amb totes elles es demostra com el planeta s'escalfa cada cop més i que, si segueix al mateix ritme, en poques dècades en patirem les conseqüències. Segons exposa Gore, l'escalfament de la Terra, provocat per concentracions de diòxid de carboni alarmants (les més altes registrades en els darrers 650.000 anys!), ha fet pujar la temperatura mitjana del planeta durant els darrers 10 anys i això porta al desglaç de les principals glaceres, encarregades de "regular" el termòmetre terrestre. Els seus efectes ja es poden veure amb un augment espectacular de les catàstrofes naturals (tifons, ►

► huracans, inundacions, sequeres extremes, etc.), la pèrdua de la biodiversitat i l'aparició de bacteris i virus molt resistents que desequilibren els ecosistemes. Aquests i molts altres símptomes a tenir en compte apunten que és més que probable arribar a un col·lapse mediambiental a curt termini si no apliquem solucions immediates. "És un problema polític, i fan falta solucions polítiques", insisteix Gore.

Altres denúncies

El deteriorament ambiental i la lluita per la preservació de la naturalesa també està present en molts films de ficció.

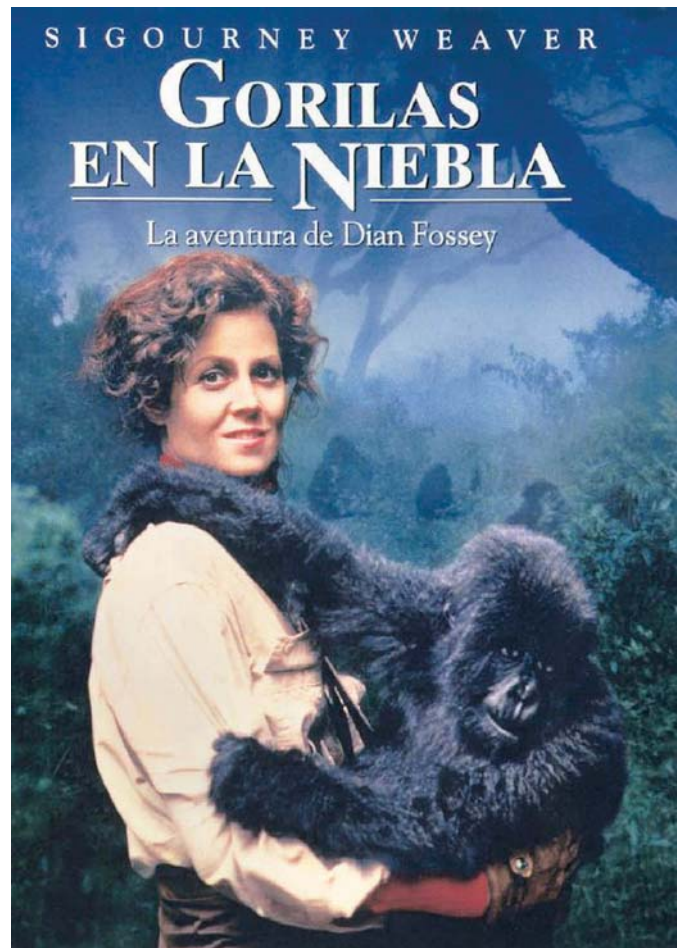
El 1979, James Bridges va filmar *La síndrome de la Xina* per denunciar el perill que suposa l'energia nuclear, donada la facilitat amb què pot haver-hi "accidents" (la història així ho demostra), però també volia mostrar el poder que tenen algunes grans corporacions, aquelles que controlen les principals fonts d'energia, capaces de tapar qualsevol irregularitat desastrosa per a l'entorn natural si així n'extreuen un benefici econòmic. També és el cas de la més recent *Erin Brockovich* (Steven Soderbergh, 2000), un film sobre la lluita personal i laboral d'una dona, soltera i amb fills, que s'enfronta a una poderosa companyia energètica que contamina les aigües i fa emmalaltir els habitants de la zona. També com a teló de fons apareix la contaminació per part de grans empreses i la defensa de les famílies afectades a la pel·lícula *Acción civil* (Steven Zaillian, 1998).

En la mateixa línia, però a l'àmbit rural, s'expressa *L'arbre, l'alcalde i la mediateca* (Eric Rohmer, 1993), sobre un gran complex esportiu i cultural que fa perillar una àrea rural d'un poble, en especial la vida d'un gran arbre centenari.

Amor i respecte als "altres"

El cinema va fer els seus primers contactes amb el món natural des d'una perspectiva etnològica. Era una manera de mostrar a Occident, com ja havien començat a fer-ho un segle abans amb la literatura de viatges, aquells paradisos exòtics i remots, amb plantes i animals diferents; i cultures i formes de vida encara no descobertes. No obstant això, també es començava a reflectir, d'una manera encara força subtil, l'impacte que suposava la intromissió de l'home blanc en aquestes selves verges, com bé reflectia *Tarzan*, portat al cinema en diverses ocasions, *King Kong* (Merian C. Cooper i Ernest B. Schoedsack, 1933) o *El llibre de la selva* (Wolfgang Reitherman, 1967).

Més tard, el cinema va veure com creixia el seu compromís amb les pel·lícules de caire ecològic, paral·lelament al creixement, també imparabile i acarnissat, de la pressió humana sobre els medis naturals. En aquestes noves propostes cinematogràfiques es proclamava l'amor i el respecte cap a la resta d'espècies animals, els "altres". *Goril·les en la boira* (Michael Apted, 1988) en va ser una, desenvolupant amb evident militància les temàtiques que les primeres mostres filmiques només apuntaven. En aquesta obra, Sigourney Weaver es convertia en Dian Fossey, una zoòloga que es trasllada a l'Àfrica per confeccionar un cens sobre els goril·les en perill d'extinció. Fascinada pel comportament dels animals, tan proper a l'humà, i per la possibilitat d'estudiar-los de ben

a prop, Fossey lluita per fer front a la despreocupació de les autoritats davant l'expansió de caçadors furtius que venen les cries als zoològics i maten els goril·les adults per fabricar-ne records per als turistes occidentals.

En una altra línia, la curiositat per la vida natural i la necessitat de respectar i preservar la vida de les espècies animals és també objecte de pel·lícules com les de Jean Jacques Annaud (*L'ós* (1988) i *Dos germans* (2004)), i la més recent *La història del camell que plora* (Byambasuren Davaa i Luigi Falorni, 2003), una delicada història sobre una família de nòmades mongols que, després del part de la seva camella, fan el possible perquè aquesta accepti el nounat, albí, que sense la llet materna no pot sobreviure.

Destrucció de paradisos

Films com *La selva maragda* (John Boorman, 1985) o *Els últims dies de l'Edèn* (John McTiernan, 1992) denuncien el perill de no resguardar un medi natural de vital importància per al planeta com és, en aquest cas, l'àrea de l'Amazones i els pobles que des de sempre l'han habitat.

I és que la preocupació pel medi ambient conté també la preocupació cap a aquelles cultures i pobles que durant mil·lennis s'han desenvolupat, de manera no agressiva, en els medis naturals, cultures que comprenen d'una altra manera (respecte a aquella que solem anomenar cultura occidental o "desenvolupada") la relació de l'home amb la naturalesa,

Grizzly man, de Werner Herzog

Dersu Uzala, d'Akira Kurosawa

amb una filosofia ancestral que concep l'individu com a una part més d'un ecosistema que cal preservar per a la pròpia supervivència. Així ho entenen els personatges de *Les aventures de Jeremiah Johnson* (Sidney Pollack, 1972) o de *L'últim caçador* (Nicolas Vanier, 2004) o la magnífica *Grizzly Man* (Werner Herzog, 2005), que viuen i conviuen en completa harmonia amb la natura; com també es reflecteix a *Dersu Uzala* (Akira Kurosawa, 1975), en què la investigació geològica d'un capità als boscos siberians porta a conèixer, de la mà del caçador que dona nom al film, una altra manera de concebre i tractar la natura, lluny de la pressió destructora d'un tipus de civilització que se n'ha allunyat fins a no sentir-hi cap tipus d'empatia.

Però, per altra banda, aquest cinema "mediambiental" té moltes mostres en què la defensa del medi és també una defensa de la integritat d'aquests pobles originaris deficients amb el seu entorn natural. *Ballant amb els llops* (Kevin Costner, 1990), com també *L'últim mohicà* (Michael Mann, 1992), en són una mostra, amb el reconeixement (després de dècades de pel·lícules d'indis dolents i vaquers bons) de la destrucció d'una cultura originària, la colonització salvatge i l'impacte ecològic que se'n va derivar. En una línia similar, *Jugant als camps del Senyor* (Hector Babenco, 1991), *Aguirre, la còlera de Déu* (Werner Herzog, 1973), *El Dorado* (Carlos Saura, 1988) o *La missió* (Roland Joffé, 1986) dibuixen també la intromissió dels europeus a l'Amazones i la destrucció de la seva cultura i riquesa natural.

El perill del desenvolupament

L'amenaça de l'home sobre la Terra i la devastació dels medis naturals han estat, i encara són, un dels principals eixos del gènere de ciència-ficció, amb móns apocalíptics completament destruïts per la falta de consciència de l'autèntic poder destructor d'una humanitat que s'expandeix tecnològicament sense límits ni consciència. Trobem aquests "possibles" móns, la majoria d'ells postnuclears, a *Blade Runner* (Ridley Scott, 1982), *Mad Max* (George Miller, 1979), *Waterworld* (Kevin Costner, 1996), *Fahrenheit 451* (François Truffaut, 1966) o a la clàssica *El planeta dels simis* (Franklin J. Schaffner, 1969). Aquesta última és potser una de les millors crítiques a l'abús i la crueltat que han hagut de patir els animals a mans d'unes societats basades en la superioritat humana, així com també un avís sobre les terribles conseqüències de societats en què els homes es creuen déus i, per tant, amb dret a posseir la natura sense control. Realitzada durant la guerra freda, i davant l'amenaça d'un conflicte nuclear, tothom recorda la imatge de l'estàtua de la Llibertat, mig destruïda en una platja deserta, que revela com aquest planeta estrany no és res més que la Terra després de l'extermini de l'home per l'home.

En totes aquestes obres, com també en el gènere de cinema de catàstrofes, en ple auge als anys 70, s'avisava sobre les possibles conseqüències del desenvolupament a ultrança, que pot causar móns devastats i no habitables. *Contaminació* (Cornel Wilde, 1979), per exemple, narra com la pol·lució i la contaminació produïda per les societats desenvolupades durant els darrers segles ha arribat a tal extrem que ha creat una plaga en què s'està eliminant la humanitat i la gent es veu obligada a fugir de les àrees més poblades.

En una línia similar es desenvolupa la comercial *El dia de demà* (Roland Emmerich, 2004), en què s'especula sobre el canvi climàtic: com l'escalfament global del planeta portaria al desglaç de les glaceres, pujaria el nivell del mar i negaria poblacions senceres. O la més recent pel·lícula de M. Night Shyamalan, *El incident* (2008), en què insinua que, en un món en què l'home ha dominat i maltractat la naturalesa pel seu benefici, aquesta última, suposadament, inicia una venjança alliberant una substància que anul·la en l'home l'instint de supervivència i l'empeny al suïcidi.

Finalment, ens trobem amb el gran èxit del cinema d'acció: *Terminator* (James Cameron, 1984). Aquí, l'apocalipsi del nostre món està causat per un desenvolupament sense control: les màquines d'última tecnologia, amb intel·ligència artificial, es revelen contra la humanitat i l'arrasen amb bombes atòmiques, a la recerca de la seva supremacia. És una metàfora de la qual es desprèn, com també del famós personatge literari Frankenstein, el poder devastador d'una ciència i tecnologies humanes desenvolupades sense límits. Però, el que a Frankenstein no se sospitava és que, des d'un punt de vista menys fantàstic, la destrucció de l'home estarà inevitablement lligada a la destrucció de tota la naturalesa. ■

Web recomanat:

web del Festival Internacional de Cinema i Medi Ambient

www.ficma.com

Bibliografia destacada

Tots aquests llibres els podeu consultar a la Biblioteca de la Lliga

Pequeño tratado del decrecimiento sereno

Latouche, Serge. Barcelona: Icaria, Más Madera, 2009 (143 pàg.)

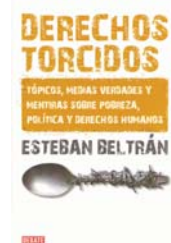

Quan parlem de decreixement no ens referim al creixement negatiu. De la mateixa manera que es parla d'ateisme, hauríem de dir "acreixement". Es tracta precisament de l'abandonament d'una fe o una religió, la de l'economia, el progrés i el desenvolupament.

Si admetem que la persecució indefinida del creixement és incompatible amb un planeta finit, les conseqüències d'aquesta constatació (produir menys i consumir menys) són, encara, lluny d'ésser acceptades. Però si no canviem de trajectòria, la catàstrofe ecològica i humana és ineludible. Encara som a temps d'imaginar, serenament, un sistema basat en una altra lògica: una "societat de decreixement".

Derechos torcidos. Tópicos, medias verdades y mentiras sobre la pobreza, política y derechos humanos

Beltran, Esteban. Barcelona: Editorial Debate, 2009 (379 pàg.)

Vol enfrontar-se al repte de recarregar les seves idees de tota la vida com si fossin de filferro? Vol viatjar, com l'autor, a contracorrent del consens universal sobre les idees polítiques i humanitàries? Pot enfrontar-se a la idea que societats de tot el món puguin suïcidar-se democràticament? A la suggerència que a Europa s'han d'obrir les fronteres a l'immigració en lloc de tancar-les amb pany i clau? Al repte d'afirmar que la pobresa s'ha d'abolir per llei com la pena de mort i que no és inevitable? És capaç de sobreviure intel·lectualment a la incorrecció política de pensar que tots els drets humans són iguals en la realitat? O afirmar que vivim en societats domesticades amb diners de governs i que la protesta política i la independència són espècies en perill d'extinció? En aquesta obra, l'autor permet detectar molts tòpics i desmuntar els llocs comuns sobre la pobresa, la democràcia, la pena de mort, la immigració o la transició espanyola, per mostrar-nos-en la veritable cara. Un ambiciós repte intel·lectual que busca, ni més ni menys, canviar la forma amb què ens mirem el món.

Los bancos de tiempo.

Experiencias de intercambio no monetario

Recio, Carolina; Méndez, Elvira; Altés, Josefina. Barcelona: Editorial Graó, 2009 (103 pàg.)

En una societat canviant i tecnològica com la nostra, en què les variables espai i temps es resignifiquen, s'imposa la necessitat de replantejar-nos aquestes variables. En especial en el marc de l'acció comunitària en què espai i temps són fonamentals. És sabut per tothom que el temps, avui dia, s'ha convertit en un bé escàs, per això també s'ha convertit en tot un desafiament pensar en alternatives que conduixin a aconseguir temps i temps de qualitat. És per aquest motiu que les autores s'han plantejat dedicar un llibre que reflexioni sobre la utilització del temps i les possibilitats de redefinir d'una manera més equitativa i social aquesta utilització. Es dona una visió dels bancs de temps entesos com un recurs comunitari per resoldre els problemes de temps que les persones tenen a la vida quotidiana, a la vegada que presenta xarxes d'intercanvi de coneixement, en les quals qui participa cedeix el seu saber i el seu temps per així poder ensenyar i aprendre.

La presencia de las cosas

Sastre Forest, Pablo. Hondarrabia: col·lecció Otras Voces, Argitaletxe Hiru, 2008 (290 pàg.)

Es tracta d'un petit catàleg de 21 conceptes o coses (casa, ampolla, foc, pa, finestra, mocador, pedra...) i la seva transformació al llarg del temps que serveix perquè l'autor efectui una anàlisi a la societat actual.

No és nova, ni exclusivament europea, la idea que el benestar procedeix de l'acumulació d'objectes. Si que és més nova la idea que sobretot procedeix d'aquí. En efecte, la resta de formes de progrés són abstractes i, segons el pensament dominant, cap progrés té valor si no fa més "fàcil" la vida quotidiana. L'economia del benestar, com que és economia, es converteix en l'economia de posseir molt. A la indústria no l'interessa que coneguem les coses que ens rodegem, tot i això, sí que l'interessa asfixiar l'esperit d'invenció, l'art de la gent (...). Mentre els utensilis d'abans es trobaven a l'abast de la mà" (és a dir, a l'abast del coneixement) ara vivim rodejats de màquines (coses) que no podem comprendre ni comprendre (...). No seria desitjable certa pobresa, en el sentit de sant Tomàs, que la pobresa és la falta del que sobra (en tant que misèria seria la manca d'allò necessari)?

El invierno de la democracia. Auge y decadencia del gobierno del pueblo

Hermet, Guy. Barcelona: Los libros del lince, 2008 (234 pàg.)

El sistema polític dominant dels darrers cent cinquanta anys, la democràcia, ha arribat al final del segle. Aquesta és la hipòtesi gens ambigua de l'autor, prestigiós políticòleg francès, que, segons José Vidal-Beneyto, "porta vint anys advertint-nos del deteriorament de la pràctica democràtica". Hermet analitza el concepte de democràcia, revisa la història i les formes que ha adoptat des de la Grècia antiga fins a la seva consolidació, i subratlla els elements que caracteritzen la seva decadència en l'actualitat:

- el caire populista dels líders occidentals, com ara Berlusconi i Sarkozy,
- el predomini de la "governança" sobre la política en l'actuació dels governs, més centrats en la gestió que en les idees,
- l'embús institucional de la Unió Europea, que s'allunya paulatinament del que senten els ciutadans,
- l'esgotament de l'estat del benestar,
- la xerrameca barata que substitueix en les campanyes electorals el debat seriós
- i la falsa innocència del llenguatge "políticament correcte".

Així, és possible que, com va succeir amb l'Antic Règim, finalitzat anys abans de la Revolució Francesa, la democràcia hagi donat pas a un sistema el nom del qual encara es desconeix.

Convencidos, pero equivocados. Guía para reconocer espejismos en la vida cotidiana

Gilovich, Thomas. Barcelona: editorial milrazones, 2009 (220 pàg.)

Pensar correctament sobre el món és un procés preciós i difícil que hem de cultivar amb cura. Si no desenvolupem les nostres facultats crítiques quedem indefensos davant dels arguments i les arengues de gent sense bona intenció. Com va dir Stephen Jay Gould: "Quan la gent no aprèn amb eines per jutjar i simplement confia en les seves esperances, les llavors de la manipulació política estan sembrades". Com a individus i com a societat, no podem acceptar el pensament viciat i superstitios.

En aquesta obra, s'identifiquen els mecanismes que ens indueixen a l'error. Proposa estratègies necessàries per corregir-los, de manera que puguem pensar amb claredat i desenvolupar els hàbits mentals que estimulen una visió del món més exacta i menys vulnerable a la manipulació interessada.

Activitats i informacions de la Lliga

El decreixement com a sortida a la crisi

El reconegut economista Serge Latouche vingué a Sabadell, en un acte organitzat per la Lliga, el passat 19 de març, per exposar la seva visió de la realitat econòmica i social i, sobretot, per proposar-nos una alternativa innovadora que constitueix un desafiament a l'estil de vida col·lectiu i personal: el decreixement. Aquest model pretén ser una aposta per anar més enllà de la màxima actual del créixer per créixer, i sortir, així, d'un sistema econòmic que està creant un seriós impacte sobre el medi ambient i la població. L'acte fou un gran èxit tant en l'assistència com en el contingut. ■

Genocidis, obrint camins cap a la justícia (cicle de conferències i documentals)

El passat mes de febrer, la Lliga va organitzar el cicle de conferències i documentals sobre els genocidis de Grans Llacs, Tibet, Guatemala i Armènia. Han participat persones i col·lectius que lluiten contra la impunitat i a favor dels drets humans i la dignitat dels pobles, com també s'ha tractat l'estat actual dels diversos processos judicials en contra els responsables. Com a ponents vam comptar amb la presència d'en Jordi Palou, advocat i representant legal de les víctimes del Fòrum Internacional per la Veritat i la Justícia a l'Àfrica i els Grans Llacs, i en Thubten Wangchen, director de la Casa del Tibet de Barcelona. Fermín Isaac Rodrigo, de brigades Internacionals de Pau de Catalunya, va moderar el documental "La verdad bajo la tierra. Guatemala, el genocidio silenciado" i l'Ana Manukyan, de l'Associació Cultural Armènia de Barcelona, va moderar el documental "Genocidio Armenio". ■

Notes en l'oblit el silenci de tantes injustícies

El dimarts 17 de març tingué lloc l'espectacle poètic i musical on es donà veu a artistes que reflexionaren sobre la vulnerabilitat i l'oblit dels drets fonamentals de qualsevol ésser humà. Els colors, la música, les imatges i la veu commogué al públic que pogué sentir-se més pròxim amb tots aquells que han vist com la seva integritat com a persona era oblidada.

L'espectacle fou representat per la Companyia La Màscara, amb els rapsodes Oscar Maslovet i Laura Andrada, i el mim Marcelo González. L'acompanyament musical va ser interpretat pel violoncel·lista Julià Borràs. ■

Camins per la pau...? Cicle de conferències sobre el conflicte entre Israel i Palestina

Els dijous 4, 11 i 18 de juny es va celebrar el cicle Camins per la pau...? que constituí un espai on fou possible l'exposició de diferents visions del conflicte, de la seva situació actual i les perspectives de futur. Es convidaren ponents de gran diversitat ideològica, però que destaquen per ser representatius dels principals corrents de pensament tant palestí com israelià. El Cicle despertà un gran interès entre els assistents que pogueren participar-hi activament. ■

Campanya "Indígenes, quan la terra camina... I els seus drets es trepitgen"

presentació de la campanya el dimarts 30 de juny a la Biblioteca Vapor Badia, amb la projecció del tràiler del documental de la campanya i la inauguració de l'exposició "indígenes, quan la terra camina". A través de diverses eines, la campanya vol donar a conèixer i denunciar la situació dels pobles indígenes amazònics davant el repte de la globalització. ■

Tallers sobre la democràcia i la participació ciutadana

A finals del mes de març s'iniciaren els tallers sobre la democràcia i la participació ciutadana dissenyats i impartits des de Politeia (l'escola de formació política de la Lliga) conjuntament amb el Centre de Formació d'Adults La Concòrdia. Els tallers es proposen donar a conèixer a diferent col·lectius (especialment joves) el funcionament del nostre sistema democràtic així com els diferents canals de participació ciutadana que ofereix. ■

Cicle de diàlegs- amb veus de l'Amèrica Central i del sud

Durant els dies 12, 14, 19 i 21 de maig la Lliga va col·laborar amb el Cicle Diàlegs que té per objectiu la promoció del diàleg intercultural al voltant de diferents aspectes de la realitat cultural i social d'Amèrica Central i del Sud. Al llarg de dues setmanes el cicle ens acostà a la situació dels drets humans i de les minories culturals i lingüístiques, al sindicalisme i als diferents tipus de comunitats d'aquesta Amèrica que ens caldria conèixer més. ■

NO són regals,
són DRETS

*Autora: Montse Delgado. IES Ferran Casablanques de Sabadell. Concurs de contraportades 2008 per la Revista Papers.
Motiu del concurs: l'Àfrica des de la perspectiva de la salut i de les dones.*